

ב"ה

שבועות

ויאמר לקוצרים ה' עמכם

רות ב, ד.

למה לא נוהגים לשאול בשלום חברו בשמו של הקב"ה

במשנה האחרונה של מסכת ברכות שנינו: "והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם (בשמו של הקב"ה), ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו, ולמדו מבוועז), שנאמר¹ והנה בוועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'², ואומר³ (ומן המלאך שאמר לגדעון) ה' עמך גבור החיל, ואומר⁴ אל תבוז כי זקנה אמך, ואומר⁵ עת לעשות לה' הפרו תורתך, רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה'" (פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה', אף זה, המתכוין לשאול לשלום חברו זה רצונו של מקום, שנאמר⁶ בקש שלום ורדפהו, מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור).

...וצריך להבין⁷: כיון ש"התקינו יהא אדם שואל חברו בשם" - מדוע לא הביא הרמב"ם תקנה זו לפסק הלכה?

¹ רות ב, ד.

² ראה לקמן הערה 24.

³ ס' שופטים ו, יב.

⁴ משלי כג, כב.

⁵ תהלים קיט, קכו.

⁶ שם לד, טו.

⁷ ראה גם שו"ת יהודה יעלה (למהר"י אסאד) חאו"ח ס"ט.

[ולהעיר ממה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות⁸ "תלמיד חכם . . . מקדים שלום לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו"⁹, - ובכסף משנה, שהמקור לזה הוא מהמשנה באבות¹⁰ "הוי מקדים בשלום כל אדם". אך כיון שפרקי אבות הם "מילי דחסידותא"¹¹ אין זה דין שבו חייב כל אחד, כי אם תלמיד חכם דוקא¹². ולהעיר גם מדברי הגמרא¹³ "מרגלא בפומיה דאביי . . . מרבה שלום עם . . . כל אדם . . . כדי שיהא . . . מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם" - אבל, כדי שתהא רוחן נוחה הימנו, מספיק הקדמת שלום¹⁴, ואין צורך לשאול בשם (הוי' או אלקים וכיוצא בזה) דוקא, ואפילו אין צורך באמירת "שלום", ש"מלת שלום הוא שם¹⁵ משמות הקב"ה", כפי שרואים בפועל שגם מי שאומר זאת בשפת המדינה (שאז אין זה שמו של הקב"ה), אזי רוחו נוחה הימנו].

ויש לומר הביאור בזה... בפירוש דברי המשנה "ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך", איתא בשיטה מקובצת¹⁶ ש"מפני חשש שלא ישכחו שם שמים, ויהא שם עבודת כוכבים שגור בפיהם, אנו מתירין להזכיר שם שמים לבטלה", והיינו, שמצד קלקול המינין¹⁷ נעשה שם עבודה זרה שגור בפי כל, ולכן התירו להזכיר שם שמים לבטלה, כדי שלא ישכחו שם שמים.

...ועל פי זה מובן הדיוק שהתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם, שם הוי' דוקא (כמו אצל בועז: "ויאמר לקוצרים הוי' עמכם ויאמרו לו יברכך הוי'") - כי, כדי לפעול שיהיה שם שמים שגור בפי כל, לא די באמירת "שלום", אף שזהו שמו של הקב"ה (כנזכר לעיל), ולא די אפילו בשם "אלקים", שיכול להתפרש גם על דיינים¹⁸, וגם על שרים, כמו שכתוב¹⁹ "ואת אילי הארץ לקח", אלא יש צורך להזכיר שם שמיוחד להקב"ה בלבד - שם הוי' דוקא.

⁸ פ"ה ה"ז.

⁹ ו"כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו" (אבות פ"ג מ"י).

¹⁰ פ"ד מט"ו.

¹¹ ב"ק ל, א.

¹² ועפ"ז יש לבאר הטעם שהראי' שהובאה במשנה בנוגע לשאלת שלום חבירו בשם היא לא רק מזה ש"בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם", אלא גם מזה ש"ויאמרו לו יברכך ה'" - כי, מהנהגת בועז אין להוכיח שזהו ענין ששייך לכל אדם (גם מי שאינו ת"ח כו'), ולכן הובאה גם הראי' מזה שהקוצרים אמרו לו "יברכך ה'".

¹³ ברכות יז, א. וראה גם ספר "בן ידיד" לרמב"ם שם.

¹⁴ נוסף על עניית שלום למי שהקדים לו שלום, ש"אם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן,

¹⁵ ראה שבת יו"ד, ריש ע"ב.

¹⁶ ברכות סג, א.

¹⁷ ועד"ז בזמנם של בועז (שאמר לקוצרים ה' עמכם) וגדעון (שאמר לו המלאך ה' עמך) - כי, ע"פ המסופר בתנ"ך אודות המעמד ומצב בזמן השופטים בנוגע לע"ז, עשתרות ובעלים וכו', בודאי ה' אז שם ע"ז שגור כו', ולכן ה' צורך להוסיף בהזכרת שם שמים.

¹⁸ ראה משפטים כא, ו. כב, ח. שם, כז. ועוד.

¹⁹ יחזקאל יז, יג ובפרש"י.

ויומתק על פי מה שכתב רב האי גאון (שנדפס בשנים האחרונות מהגניזה בקהיר שבמצרים)²⁰: "משקלקלו המינין התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, וטעמא דמילתא כיון דחזו רבנן דצריך עלמא למהוי שם שמים תדור בפי בני אדם, דהנה אמרין מינים בשאלת שלום בריך מר לאבא וברא ורוחא דקדשא כו", שזהו ענין השילוש שבאמונת הנוצרים²¹ - שעל פי זה מובן הטעם שהוצרכו לתקן שאלת שלום חברו בשם הוי' דוקא, כיון ששלילת (הענין דעבודה זרה בתכלית באופן ששולל גם) ענין השיתוף הוא מצד שם הוי' דוקא²².

ועל פי זה מובן גם הטעם מדוע לא הביא הרמב"ם תקנה זו לפסק הלכה: כיון ששאלת שלום חברו בשם הוא ענין שבבחינת "הפרו תורתך", ובפרט לדעת הרמב"ם²³ שהוצאת שם שמים לבטלה היא איסור מן התורה, הרי מובן, שענין זה יכול להיות רק במעמד ומצב ד"עת לעשות לה", שיש הכרח בכך כדי לבטל קלקול המינים שבגללם נעשה שם עבודה זרה שגור בפי כל; אבל לאחרי שבטל קלקול המינים, אזי נשאר האיסור שבהוצאת שם שמים לבטלה, ולכן אי אפשר לשאול שלום חברו בשם.

ולכן לא הזכיר הרמב"ם התקנה שיהא אדם שואל שלום חברו בשם, כי, אילו היה מזכיר תקנה זו, היתה משמעות הדברים שכן יש לנהוג גם בזמנו²⁴, אבל האמת היא שבזמנו של הרמב"ם לא היה מקום לנהוג כן, כיון שנתבטל קלקול המינים באופן ששם עבודה זרה שגור בפי כל.

...ועל דרך שמצינו חילוקים בנוגע לעבודה זרה, שבעיר או מדינה שבה לא נהוגה עבודה זרה פלונית, אין צורך להזהר בזה [וכמו בנוגע למנהג שלא ללמוד תורה ("הפרו תורתך") בניטל, כדי שלא להוסיף חיות כו'²⁵ – שכיון

²⁰ הובא גם בספר הנר (ירושלים תשי"ח) לברכות שם. וש"נ.

²¹ זמזה מובן שהכוונה ב"מינין" כאן (וכן סתם "מינין" שבש"ס) היא לנוצרים (ראה פרש"י יומא מ, ב. מגילה יז, ב. ועוד Z בדפוסים שלא שלטה יד הצנזור

²² ראה אוה"ת נח (כרך ג) תרנח, ב. ועוד.

²³ הל' שבועות פי"ב ה"ט. וראה מג"א או"ח סרט"ו סק"ו.

²⁴ משא"כ בנוגע לבנין ביהמ"ק וקרבתו - שמדברי הרמב"ם עצמו מובן שאסור לעשות זאת בזמן הזה (ראה בס' שנסמנו בשד"ח כללים סוף מערכת ק'. תו"ש בא חי"ב ע' קנה).

²⁵ ראה תו"מ - רשימת היומן ריש ע' שסה (נעתק ב"היום יום" יז טבת). וש"נ.

שענין זה קשור עם אותו האיש, הרי זה נהוג רק במדינות הנוצרים, מה שאין כן במדינות המוסלמים, כמו מרוקו או תימן וכיוצא בזה, הנה כיון ששם לא היתה לו שליטה, אין מקום ליניקה כו²⁶]. ועל דרך זה בנוגע ליינ נסך, שכיון שעכשיו אין זה ענין של עבודה זרה, אלא רק מנהג אבותיהם בידיהם, יש לזה דין של סתם יינם, ולא יין נסך ממש²⁷.

קטע מסיום על מסכת ברכות, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ משיחות כ"ף כסלו ושי"פ וישב תשל"ז, ע' 15.

²⁶ ראה גם אג"ק חי"ג ע' קכ. ח"ל ע' עז בשוה"ג הא'.
²⁷ ראה שו"ע יו"ד רסק"ג ובש"ך שם סק"ב.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעיני הרב גבריאל נח זוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"יק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה